

NOFILOLIK YO'NALISHIDAGI TALABALARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MOBIL TEXNOLOGIYALARNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Bultakova Mohinur Shuhrat qizi

JizPI "Xorijiy tillar" kafedrasis assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13926375>

Annotatsiya. Ushbu maqolada nofilolik yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni xorijiy til o'rganish bo'yicha media kompetentligini rivojlantirishda mobil texnologiyalarni ahamiyati, roli va qo'llashning zarurati ochib berilgan. Shuningdek, mobil texnologiyalarning didaktik imkoniyatlari, mobil qurilmalar va simsiz aloqalardan foydalanishga asoslangan texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llash asoslangan.

Kalit so'zlar: media, kompetentlik, mobil, mobil ta'lim, mobil texnologiya, media kompetentlik, mobil qurilmalar.

DIDACTIC POSSIBILITIES OF MOBILE TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF MEDIA COMPETENCE OF NON-PHILOLOGY STUDENTS

Abstract. This article reveals the importance, role and necessity of using mobile technologies in the development of non-philological students' foreign language media competence. Besides, the didactic possibilities of mobile technologies, the use of technologies based on the use of mobile devices and wireless communications in the educational process have been studied.

Key words: media, competence, mobile, mobile education, mobile technology, media competence, mobile devices.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ МОБИЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ-НЕФИЛОЛОГОВ

Аннотация. В данной статье раскрывается значение, роль и необходимость использования мобильных технологий в формировании иноязычной медиа компетентности студентов-нефилологов. Кроме того, изучены дидактические возможности мобильных технологий, применение технологий, основанных на использовании мобильных устройств и беспроводной связи в образовательном процессе.

Ключевые слова: медиа, компетентность, мобильный, мобильное образование, мобильные технологии, медиа компетентность, мобильные устройства.

Bugungi kunda, dunyoda ingliz tilini o'qitish metodikasi tizimida turli metodlardan foydalaniladi. O'qitishdagi har bir metodlar talabalarga o'qish jarayonida yengillik yaratish

maqsadida yaratiladi. Yurtimizda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar aynan bo'lajak kadrlarning va hozirgi kunda chet tillari nomutaxassislik bo'lgan oliy ta'lim muassasalarining talabalariga Ingliz tili va boshqa chet tillarini o'rganishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Mamlakatimizda O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunini hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori "Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirishni samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, "Ta'lim muassasalarida chet tillarini o'qitishning sifatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarorlari yurtimizda chet tillarga o'qitishning kompleks tizimini yaratish, va uning sifatini oshirish eng muhim omillardan biri sifatida qaraladi. Bugungi kunda ushbu qarorlarni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha bir nechta ishlar amalga oshirilgan. Xususan, har bir oliy ta'lim muassasalarida xorijiy hamkorliklar yo'lga qo'yilgan va dars jarayonlariga xorijlik yetakchi professor-o'qituvchilar jalb qilinmoqa. Bu esa talabalarda ingliz tilini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini yanada orttirishi tabiiy. Chet tillarini o'rganish va o'rgatish barcha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar qatori Vatanimiz-O'zbekistonda ham zamon talabiga aylandi.

Chet tillarini o'rganish uchun bugun yoshlarga, qolaversa, barcha yurtdoshlarimizga yaratib berilayotgan shart-sharoitlar o'zining ijobiy natijasini isbotlab bormoqda, desak adashmagan bo'lamiz. Yurtimizda amalga oshirilayotgan islohotlar qatorida bugun chet tillariga, ayniqsa, ingliz tiliga e'tibor kuchaymoqda. Nafaqat chet tillari misolida, balki ilm dunyosining barcha sohalarida jiddiy o'zgarishlar, har jabhada yangilanishlar amalga oshirilmoqda.

Mobil texnologiyalarning didaktik imkoniyatlarini hisobga olgan holda, terminologiyadan foydalanish chegaralarini aniqlash kerak. Keng ma'noda mobil texnologiyalar bu global tarmoqqa kirishni ta'minlaydigan mobil qurilmalar va simsiz aloqalardan foydalanishga asoslangan texnologiyalar demakdir.

Mobil ta'lim deganda biz mobil texnologiyalardan foydalangan holda o'quv vazifalari majmuasini hal qilishni tushunamiz. Shu bilan birga mobil ta'limni masofadan o'qitish bilan bir qatorda elektron ta'limning kichik turi ham deyish mumkin. Mobil ta'lim talabalar tomonidan maxsus tashkil etilgan o'quv materiallarini o'zlashtirishni ta'minlaydi, ularga kirish mobil texnologiyalar va qurilmalar yordamida amalga oshiriladi. Ushbu yondashuv quyidagi ta'riflarda o'z aksini topadi:

- "Mobil ta'lim" - o'quvchining joylashuvi o'zgarishi bilan cheklanmagan holda mobil qurilmalardan foydalangan holda tashkil etiladigan elektron ta'lim;
- "Mobil ta'lim" - mobile learning (M-learning) o'qitish ShRY (Shaxsiy raqamli yordamchilar), mobil telefonlar, noutbuklar va planshetlar kabi mobil va ko'chma AT-qurilmalardan foydalanishni anglatadi.

- "Mobil ta'lim" - fanlararo va modulli yondashuvlarning pedagogik asosidagi maxsus dasturlardan foydalangan holda vaqt va makonga bog'liq bo'lmagan mobil qurilmalardan foydalangan holda tashkil etiladigan elektron ta'lim;

"Mobil ta'lim" - bu mobil kompyuter qurilmalari va simsiz aloqadan foydalanishga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish shakli;

"Mobil ta'lim" - bu o'qitish va o'rganish doirasini yengillashtirish, qo'llab-quvvatlash, kengaytirish uchun simsiz va mobil aloqa bilan birgalikda oddiy qo'l asboblardan foydalanish.

Shu bilan birga, quyida keltirilgan ta'riflar mobil ta'limni noto'g'ri talqin qilishga olib keladi:

- "Mobil ta'lim" - bu odamga doimiy ravishda tegishli bo'lgan, ishonchli aloqaga ega va cho'ntak yoki sumkada joylashgan ixcham raqamli ko'chma qurilma orqali odamlardan ma'lumotni ishlatish, o'zaro ta'sirlashish yoki yaratishda samaraliroq bo'lishiga imkon beradigan har qanday faoliyat;

"Mobil ta'lim" - bu yagona yoki barqaror bo'lgan texnik vositalar ko'chma yoki qo'lda ishlatiladigan qurilmaga aylantirilgan har qanday ta'lim xizmati.

Fikrimizcha, ushbu holatlarda, muayyan ta'lim muammolarini hal qilishda ishlatiladigan mobil ta'lim usullari haqida gapirishimiz kerak. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida u yoki bu mobil texnologiyalardan foydalanish o'z-o'zidan tashkil etilmaydi. B.Ye.Starichenkning ta'kidlashicha, o'qitishda u yoki boshqa AKT vositalaridan foydalanish to'g'risida qaror qabul qilishda o'qituvchi quyidagi tamoyillarga amal qilishi kerak [2]:

- AKTdan foydalanish ta'lim jarayonining har qanday jabhasida sezilarli yaxshilanishni ta'minlashi kerak: o'qitishning o'rnatilgan tizimining konservatizmi tufayli, didaktikaga yangiliklarni, agar ular mavjud amaliyot masalalarini hal qilishda an'anaviy yondashuvlarga nisbatan aniq ustunlik bergan taqdiridagina kiritish maqsadga muvofiqdir;

- didaktikaning texnologiyadan ustunligi: birlamchi texnologiya emas, balki didaktik vazifa ustun hisoblanadi; ammo texnologiya, an'anaviy usullarga qaraganda ancha muvaffaqiyatli yechimni ta'minlashi kerak;

- iqtisodiy maqsadga muvofiqligi – shubhasiz, avvalo, o'quv jarayonida AKTdan foydalanishning ushbu yo'nalishlarini ishlab chiqish va joriy etish zarur, bu esa talaba tomonidan sarflanadigan kam xarajat va vaqtga eng katta didaktik samarani beradi"

Mobil texnologiyalar didaktik maqsad va vazifalarga nisbatan ikkinchi darajali bo'lib chiqadi va ularga erishish vositasi bo'lib, butun o'quv jarayonining asosiy tarkibiy qismini tashkil etmaydi. Shunday qilib, o'qitishda AKT vositalaridan foydalanish oqlanishi va an'anaviy o'qitishdan aniq ustunliklar taklif qilinishi kerak.

Izlanishlarimizda mobil o'rganish usulining texnologik va mantiqiy asoslari har qanday mobil texnologiyalar bo'lgan alohida (aniq) didaktik vazifani hal qilish usuli sifatida tushuniladi. Shu bilan birga, mobil ta'lim usullari har qanday intizomni o'rganishning umumiy metodologiyasiga kiritilishi va an'anaviy fanlar bilan birgalikda qo'llanilishi mumkin;

Xorijiy tadqiqotlarda tasvirlangan o'qitishda mobil texnologiyalarning imkoniyatlarini ko'rib chiqaylik.

“Talabalar – o'qituvchi” o'zaro hamkorlikning qo'shimcha shaklini tashkil etish imkoniyati

M. Ebner mikroblogdan qisqa xabarlarni yuborish uchun Internetga ulangan mobil qurilmalardan foydalanishning afzalliklarini tasvirlab berdi, shu asosda ma'ruzalar davomida tinglovchilar va o'qituvchi o'rtasida qo'shimcha aloqa shakli tashkil etildi [1].

Ma'ruza davomida mikrobloglar orqali talabalar va o'qituvchining o'zaro aloqasi tadqiqotchilar tomonidan ilgari aniqlangan muammolarni yengishga yordam berishi mumkin, ya'ni:

- tinglovchilarning fikr-mulohazalari yo'qligi;
- talabaning savol berishdan qo'rqishi;
- tinglovchilarning sustligiga olib keladigan bitta ma'ruzachining paradigmasi (ma'ruza jarayonida qatnashmaslik)

Biroq, ma'lum bir texnologiyani qo'llashning iqtisodiy va didaktik maqsadga muvofiqligi tamoyilidan boshlab, mikrobloglar maktabdagi o'quv darsi davomida sezilarli darajada samara bera olmaydi, chunki ixtisoslik fanlaridan institutdagi ma'ruzadan farqli o'laroq o'quvchilarning nisbatan kam qismi qatnashadi

O'qitishning o'yin shaklini tashkil etish imkoniyati o'yin texnologiyalari va o'quv jarayonining “gamefikatsiyasi” texnik platforma sifatida mobil qurilmalardan foydalanish orqali yangi rivojlanish yo'llarini izlamoqda. Bunday o'qitish shaklidan foydalanish senariylari ham o'qituvchini to'g'ridan-to'g'ri o'yin jarayoniga qo'shilishi bilan tavsiflanadi, ham o'qituvchi va talabalarning mustaqilligi. Mobil qurilmalar yordamida o'qitishning o'yin shaklini kiritish motivatsiyani oshirish orqali yuqori ta'lim natijalariga erishishga yordam berishi mumkin.

O'smirlarning bo'sh vaqt talablari va afzalliklari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, kvest – bu kompyuter va Internet o'yinlarining eng mashhur janrlaridan biri. Quest (inglizcha “quest” – “qidirish” so'zidan olingan) – bu syujet orqali rivojlanish uchun o'yinchidan ruhiy muammolarni hal qilishni talab qiladigan o'yin janri. Haqiqat darajasiga ko'ra kvestlar haqiqiy va virtualga bo'linadi. Kvestlar ishtirokchilari ushbu o'yin faoliyatining jozibali tomoni sifatida mantiq, diqqat, aql rivojiga ko'maklashishini ta'kidlaydilar [4].

So'rov va test tizimini tashkil etish imkoniyati o'qitishda mobil texnologiyalardan foydalanishning yana bir usuli – bu so'rovnomani tashkil qilish tizimlari elementlari sifatida foydalanish. Ushbu yondashuv alohida javob konsollaridan foydalanishga qaraganda tashkiliy jihatdan samaraliroq. Talabalarning mobil qurilmalari bu holda savollarni masofadan qabul qilishni, ularga javoblarni aniqlashni va ovoz berish natijalarini uzatishni ta'minlaydi.

S.V. Titova mobil so'roq qilish tizimlarining texnik xususiyatlariga asoslanib, quyidagi didaktik funktsiyalarni ajratadilar [3]:

- o'quv jarayonida muammolar yuzaga kelganda, darhol qayta aloqa qilish;
- bilimlarni assimilyatsiya qilish dinamikasini baholash va kuzatib 222oda222m222;
- talaba ishini nazorat qilish;
- o'quvchilarning ishtiroki va faolligi va motivatsiyasini oshirish;
- guruh muhokamalarini tashkil etish;
- uyatchan va uyatchan talabalar uchun qulay psixologik muhit yaratish;
- talabalar e'tiborini saqlab qolish;
- aldash xavfini kamaytirish (taymerdan foydalanilgan holda);
- cheklangan texnik imkoniyatlar sharoitida o'qitish;
- qo'shimcha ko'rsatmalarsiz zudlik bilan ishga qo'shilish (qurilmalar va ular bilan ishlash qoidolari talabaga tanish).

Mobil so'rov tizimlarini sinab ko'rish jarayonida tadqiqotchilar ularni o'qitishda qo'llashning bir qator kamchiliklarini aniqladilar, bu esa:

- texnik nosozlik yuz berishi mumkin;
- ochiq savollar yo'q (har doim javob berish variantlari mavjud);
- ba'zi talabalar so'rovnomani jiddiy qabul qilmaydilar;
- mobil qurilmadan foydalanish o'quvchining e'tiborini chalg'itishi mumkin;
- mobil qurilmalardan foydalangan holda ovoz berish sinfdan vaqtini behuda sarflaydi.

Mobil so'rovnomani tashkil qilishning yana bir yondashuvi – o'qituvchining smartfonidan individual talaba kodlarini o'qish uchun foydalanish. Bunday tizimni amalga oshirishlaridan biri bu Plickers resursidir. Bunday holda talabalar uchun smartfonlar va Internetning mavjudligi shart emas. O'qituvchining o'zi kartalarni shakllantirishi va ularni o'z guruhlariga tayinlashi mumkin. Bunday so'rovnoma tizimidan amalda foydalanish tajribasi shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasasining texnik jihozlanmaganligi sharoitida ushbu yondashuv bir qator afzalliklarga ega.

O'quv jarayonini mobil texnologiyalar yordamida tashkil etish uchun texnologik xarakterdagi shartlarni bajarishdan tashqari, ta'lim mazmunini tayyorlash va

uslublarini takomillashtirishga qaratilgan qator vazifalarni hal qilish kerak, masalan:

- kengaytirilgan voqelik vositalaridan samarali foydalanish uchun o'qituvchidan katta mehnat sarfini talab qilmaydigan, har qanday zamonaviy mobil qurilmalarda yetarlicha 223oda va qulay bo'ladigan materiallarni taqdim etishning bunday usulini ishlab chiqish zarur;
- chunki mobil qurilmalar o'qituvchi uchun yangi imkoniyatlarni ochadi
- ta'lim mazmunini taqdim etish imkoniyati, uni joylashtirish va tarqatish, axborot almashishning optimal usuli va xizmatini tanlash zarur;
- treningning o'yin shaklini amalga oshirish uchun foydalanish kerak
- mavzuning tarkibiy qismidan qat'i nazar, o'yin vaziyatini simulyatsiya qilishga imkon beradigan xizmatlar, bu o'qituvchiga syujetga emas, balki o'yinning mazmuniga e'tibor berishga imkon beradi;
- Software dasturiy mahsulotlar bilan ishlash bo'yicha ko'rsatmalarning ko'rinishini va interaktivligini oshirish uchun mobil qurilmalar uchun erkin moslashtiriladigan bunday shakllardan foydalanish kerak;
- A so'rovnoma yoki test sinovlarini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun eng qulay va samarali xizmatni tanlash, tegishli tarkibni tayyorlash va talabalar faoliyatini tashkil etish zarur;
- talabalarining dasturlash sohasidagi ko'nikmalarini rivojlantirishda motivlarini oshirish uchun mobil qurilmalar maqsadli platformalar vazifasini o'taydigan o'qitish usulidan foydalanish zarur;
- talabalarining mustaqil ishlashiga yo'naltirilgan o'qitish usullarini amalga oshirishda mobil qurilmalarning aloqa imkoniyatlaridan foydalanish zarur.

Shunday qilib, mobil texnologiyalarning tavsiflangan xilma-xil didaktik imkoniyatlari ma'lum bir o'quv intizomini, xususan "Ingliz tili" fanini o'rganishga yo'naltirilgan mobil ta'lim usullari tizimini yaratish to'g'risida tadqiqot qilishga imkon beradi.

Mobil texnologiyalarga asoslangan o'qitish usullari tizimini qurish uchun bir tomondan ularni tizimlashtirish, tizimni qurishning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillarini aniqlash, har bir metodning kursning tematik mazmuni bo'yicha o'rnini aniqlash; ikkinchi tomondan, tizimni real ta'lim jarayonida sinab ko'rishni talab qiladi. Bu esa o'z navbatida talabalarining media kompetentligini rivojlanishini faollashtiradi.

REFERENCES

1. Ebner, M. Introducing live microblogging: how single presentations can be enhanced by the mass, *Journal of Research in Innovative Teaching*, vol. 2, no. 1, 2009, pp. 91-100.
2. Стариченко Б. Э. Профессиональный стандарт и ИКТкомпетенции педагога // Педагогическое образование в России. – 2015. – №7. – С. 6-15.
3. Титова С. В. Дидактические проблемы интеграции мобильных приложений в учебный процесс // Вестник ТГУ. – 2016. – №7-8 (159-160). – С. 7-14
4. Kerawalla, L., Luckin, R., Seljeflot, S., & Woolard, A. (2006). Making it real: Exploring the potential of augmented reality for teaching primary school science. *Virtual Reality*, 10 (3-4), 163-174. London, United Kingdom: Springer-Verlag London Ltd.